

ABBASİLER DÖNEMİNDE SOSYAL HAYAT, MUHAMMED MANAZİR AHSEN (TRC. MEHMET EMİN ŞEN)

Social Life Under the Abbasids, Muhammed Manazir Ahsan (Trans. Mehmet Emin Şen)

Ali KUŞCALI

Arş. Gör., Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
İslam Tarihi Anabilim Dalı, Aksaray, Türkiye

*Res. Assist., Aksaray University Faculty of Islamic Education Department of Islamic History
and Arts Department of Islamic History, Aksaray, Turkey*

alikuscali@hotmail.com | <https://orcid.org/0000-0003-3610-4453>

i Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 24.09.2019

Kabul Tarihi / Accepted: 14.12.2019

Yayın Tarihi / Published: 31.12.2019

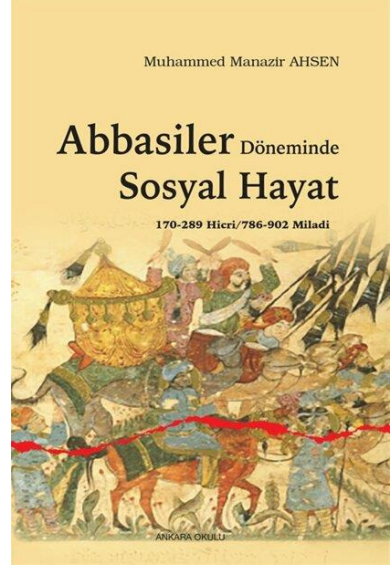
” Atıf / Cite as: Kuşcalı, Ali. “Abbasiler Döneminde Sosyal Hayat, Muhammed Manazir Ahsen (Trc. Mehmet Emin Şen)”. *Mütefekkir* 6/12 (2019): 591-596.
<https://doi.org/10.30523/mutefekkir.659202>.

© Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Education, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

ABBASİLER DÖNEMİNDE SOSYAL HAYAT, MUHAMMED MANAZİR AHSEN (TRC. MEHMET EMİN ŞEN)*

Müslümanlar tarihte çok sayıda devlet kurmuştur. Emevi Devleti'nin yıkılışından sonra, mîladî 750-1258 yılları arasında hüküm süren Abbasi Devleti, bu devletlerden biridir. Müslümanların kurdukları devletler arasında hüküm sürdüğü yıllar dikkate alındığında, Osmanlılardan sonra tarih sahnesinde en uzun süre varlığını devam ettiren devlet Abbasiler'dir. Bu uzun süre zarfında Abbasilerin hakimiyeti altında yaşayan toplum, dini, sosyal ve kültürel alanda dikkate değer değişim ve dönüşümler yaşamıştır.¹ Bütün bu alanlarda yaşanan değişim ve dönüşümler neticesinde Abbasiler, beş asır hüküm sürdükleri topraklarda önemli bir miras bırakmışlardır.

Hem yurt içinde hem de yurt dışında, Abbasi Devleti'nin bıraktığı bu mirası tanımak ve tanıtmak amacıyla çeşitli başlıklar altında, araştırmalar yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Özelde yurt içinde Abbasilere dair yapılan çalışmalara mercek tutulduğunda, dönemin halifeleri, bu dönemde yaşanan ayaklanmalar ve dönemin siyasi tarihi ile alakalı çalışmalar en çok araştırılan konu başlıkları olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın, dönemin sosyal ve ilmî hayatı ile dış ilişkilere dair hazırlanan araştırmalar, en az çalışma yapılan başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır.²

Abbassiler dönemine dair yapılan her araştırma hiç şüphesiz o dönemin bıraktığı mirasın tanınmasına katkı sağlamaktadır. Ancak bu yapılan araştırmalar içerisinde, sosyal hayatı konu edinen araştırmalar, İslam Medeniyeti ve bu medeniyetin toplum üzerinde bıraktığı etkinin tanınması açısından daha aydınlatıcı bir nitelik taşımaktadır. Zira toplum ve medeniyet birbiriyle etkileşim halindedir. "Medeniyet toplumun ürünü olduğu gibi toplumda medeniyetin ürünüdür. Her medeniyet sosyal hayatı tanzim etmek iddiasıyla gelir. İslam Medeniyeti de bu alanda önemli uygulamalara imza atmıştır".³

* Muhammed Manazir Ahsen, *Abbassiler Döneminde Sosyal Hayat*, trc. Mehmet Emin Şen (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019).

¹ Âdem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi-IV (Abbassiler Dönemi)* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 9.

² Adnan Demirçan, "İslâm Tarihi Bilim Dalında Hazırlanan Lisansüstü Tezler, Konuları Ve Tez Konusu Belirlenmesinde Karşılaşılan Bazı Sorunlar", *İSTEM* 3/5 (2005): 16.

³ İbrahim Sarıçam - Seyfettin Erşahin, *İslâm Medeniyeti Tarihi* (Ankara: TDV Yayınları 2012), 64.

Son yıllarda artış gözlenmekle birlikte, ülkemizde İslam Tarihi alanında 2003 yılına kadar yapılan tezler arasında Abbasiler Dönemi sosyal hayatını konu alanların oranı yalnızca %0,2 olarak tespit edilmiştir.⁴ Bu oran, konunun önemi açısından değerlendirildiğinde son derece düşüktür. Belli bir döneme ait sosyal hayatı konu edinen araştırmaların sayısında son yıllarda görülen artış oldukça önemlidir. Zira bu çalışmaların artması, İslam kültür ve medeniyetinin daha iyi tanınmasına katkı sağlayacaktır. Konuyla alakalı yurt dışında yapılmış araştırmaların Türkçeye kazandırılmasının da bu noktada oldukça önemli katkılar sağlayacağı muhakkaktır.

Yurt dışında Abbasilerin sosyal hayatına dair yapılmış çalışmalardan bir tanesi, Muhammed Manazir Ahsen tarafından kaleme alınan *Social Life Under the Abbasids* adlı eserdir. Eser, Ahsen'in 1972 yılında İngiltere'de Orta Doğu Tarihi alanında, Bernard Lewis danışmanlığında yürüttüğü doktora tezinin kitap formatında basılmış şeklidir. Eserin, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mehmet Emin Şen tarafından *Abbasiler Döneminde Sosyal Hayat* ismiyle Türkçe çevirisi yayımlanmıştır. Bu çalışmada, Mehmet Emin Şen tarafından yapılan çevirinin kritiği yapılmaya çalışılmıştır.

Abbasiler Döneminde Sosyal Hayat kitabı, yedi bölümden oluşmaktadır. *Kaynakların Araştırılması* başlıklı birinci bölümde yazar, araştırmayla ilgili başvurduğu kaynakları, türlerine göre tasnif etmiştir. Daha sonra yaptığı bu tasnifler içerisindeki öne çıkan eserlerin tanıtımını ve değerlendirilmesini yapmıştır. Yazar, faydalandığı kaynakları şu şekilde tasnif etmiştir: Âdâb edebiyatı (Mektuplar), anekdot ve anlatı edebiyatı, atasözleri koleksiyonu, siyasi edebiyat, tarihi edebiyat, bürokratik yazılar, biyografik edebiyat, coğrafik ve topografik edebiyat, hisbe risaleleri, adliye edebiyatı, yargıçların biyografileri, hiyel edebiyatı, mutfak el kitabı, doğancılık ve iz sürme hakkında bilimsel çalışmalar, furusiyye ve at biniciliği üzerine eserler, arkeolojik araştırmalar, nümizmatik (madeni paralarla ilgili bilim) kaynakları, kitabeler, zimmi (müslüman olmayanlar) kaynakları. Yazar, bu başlıklara ek olarak, çeşitli kaynaklar, ikincil kaynaklar ve kaynakların değerlendirilmesi başlıkları ile bu bölümü noktalamıştır.

Kitabın *Kostüm* başlıklı ikinci bölümünde, dönemin giyim-kuşam kültürü üzerinde durulmuştur. Bu bölümde daha çok saray eşrafı başta olmak üzere ileri gelen devlet adamlarının, bazı meslek gruplarının, çeşitli etnik ve sosyal grupların kendilerine özgü giysileri tanıtılmıştır. Bölümde sarık, bedene giyilecek kıyafetler, Abbasi halifelerinin resmi renkleri ve tören cübbe-leri, bazı sosyal gruplara özgü kıyafetler, sûfilerin, askerlerin, zimmilerin kadınların ve erkeklerin kullandıkları elbiseler, bölgesel ve etnik farklılıkların kılık kıyafete etkisi ve kıyafetlerin fiyatları öne çıkan başlıklardır.

⁴ Demircan, "İslâm Tarihi Bilim Dalında Hazırlanan Lisansüstü Tezler", 16.

Yiyecekler başlıklı üçüncü bölümde dönemin yemek kültürü konu edilmiştir. Abbasilerde yemek pişirme bir sanat olarak algılanmış ve bu konuda el kitapları bile yazılmıştır. Aşçılık özel bir araştırma konusu haline gelmiş ve bu konuda pek çok kitap yazılmıştır. Ne yazık ki onlardan az sayıda kitap günümüze ulaşabilmiştir. (s. 95) Bu bölüm, kitapta bahsi en geniş şekilde incelenen bölüm olarak dikkati çekmektedir. Kitabın neredeyse dörtte biri bu başlığa ayrılmıştır. Bölümde, et ve etli yemekler, balık ve balık yemekleri, sebzeler, süt ve süt ürünleri, tatlı çeşitleri, tatlandırma malzemeleri, baharatlar, soslar, meyveler, içecekler, yiyecekleri koruma ve saklama, mutfak eşyaları, yemek fiyatları, lokantalar, gıda temin yerleri, dönemin meşhur yemekleri ve sofrada adabı ele alınmıştır.

Kitabın dördüncü bölümü *Konutlar* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Abbasi toplumunun sosyal hayatının büyük bir kısmını geçirdiği, ikamet ettiği evler incelenmiştir. Abbasi toplumunda evlerin çevresi, fiyatları, kiralari, konut tipleri, evleri serinletme metotları, evlerin ısıtması, eve su temini, tuvaletler ve evlerin tefrişinde kullanılan mobilyalar hakkında bilgiler verilmiştir. Bölümün sonunda, dönemin sosyal hayatında önemli bir yeri olan, halkın temizlenme ihtiyacını karşılayan hamamlar tanıtılmıştır.

Avlanma, araştırmanın beşinci bölümünde incelenmiştir. Abbasilerde avcılığa çok önem verilmiştir. Avcılık, Abbasi toplumunda bir sanat olarak değerlendirilmiştir. Avcılık, gıda ve gelir kaynağı olarak yapılmasının yanında, bir dinlenme ve fiziki egzersiz olarakta görülmüştür. Ayrıca düzenlenen av organizasyonları ile askerlere, askeri eğitimin verilmesi de amaçlanmıştır (s. 233). Bölümde, Abbasi toplumunda avlanmaya duyulan ilgi, hediye olarak verilen avcı hayvanlar, avcılıkla ilgilenen sosyal sınıflar, avlanmada kullanılan hayvanlar ve kuşlar, av silahları, avlanmada kullanılan hileler ve aletler, av hayvanlarından faydalanma, avlanma zamanları, avcılığın ekonomik yönü, av organizasyonları, balık avlama ve av uygulaması ve fıkıh gibi konulara temas edilmiştir.

Eserin altıncı bölümünde *Kapalı Mekânda ve Açık Havada Oynanan Oyunlar* başlığı altında, Abbasiler Dönemi'nde eğlence kültürü ve ilgi duyulan spor dalları konu edilmiştir. Bu bölümde, hayvan yarışları, popüler olan spor dalları, askeri eğitim amaçlı oynanan oyunlar, kadınların ve çocukların oynadığı oyunlar hakkında ilginç bilgiler okuyucuyu beklemektedir.

Yedinci ve son bölüm ise *Bayramlar ve Ziyafetler* başlığına ayrılmıştır. Bu bölümde Müslümanların kutladığı dini bayramlar, önemli ay ve günler değerlendirilmiştir. Yine, başka kültürlerden etkilenerek kutlanmaya devam edilen önemli günler hakkında da bilgilere yer verilmiştir. Buna ek olarak, kitapta dini bayramların dışında çeşitli münasebetlerle yapılan kutlamalara da değinilmiştir.

Eser, yukarıda bahsi geçen yedi bölümün dışında, kaynaklar ve dizin bölümü ile tamamlanmıştır.

Abbasi Devletine başkentlik yapmış Bağdât ve Sâmerra şehirlerinde ve bunlara bağlı merkezlerdeki Abbasi toplumunun sosyal yaşamını ortaya koyan, dönemin saray ve çevresinin sosyal yaşamını resmeden aynı zamanda halkın sosyal yaşamına da değinen bu eser tespit edebildiğimiz kadarıyla, Abbasiler dönemi sosyal hayatı ile ilgili yapılan ilk çalışmadır. Bundan dolayı değerli bir çalışmadır. Ancak 1972 yılında tamamlanmış olmasına rağmen ülkemizde Abbasiler dönemiyle alakalı çalışmalarda çok fazla yer almadığı görülmektedir. Bu durum, eserin ülkemizde fazla tanınmadığını göstermektedir. Türkçeye tercüme edilmesiyle hem Abbasiler dönemine hem de İslam Kültür ve Medeniyetine ilgi duyan araştırmacıların, bundan ziyadesiyle istifade edecekleri muhakkaktır.

Eserin miladi 786/902 tarihleri arası esas alınarak dönemin sosyal hayatı incelenme amacıyla hazırlandığı belirtilmiştir. Miladi 786 Abbasilerin beşinci halifesi Hârûn er-Reşît'in hilafetinin başlangıcına, miladi 902 ise on altıncı Halife Mu'tazîd'in hilafetinin bitişine denk düşmektedir. Ancak kitapta gerek halife Hârûn er-Reşît'in öncesinde gerekse halife Mu'tazîd sonrası görev alan halifelerin dönemlerine dair de bilgilere rastlamak mümkündür.

Çeviri bir eserin mümkünse orijinali ile beraber incelenmesinin daha objektif değerlendirme imkânı sağlayacağı kanaatindeyiz. Bizde bu doğrultuda kitabın 1979 yılında orijinal dili ile basılan bir nüshasını temin ederek çevirisi ve orijinal eser arasında gerek şekilsel gerekse dil açısından genel bir mukayese yapmaya çalıştık. Eserin orijinalinde on iki sayfalık bir bibliyografya yer alırken⁵ çeviride bibliyografyanın sadece iki sayfadan müteşekkil olduğu görülmektedir. Çeviride bibliyografyanın hususi bir nedenle kısaltılmış olabileceği üzerinde durduk fakat çevirinin bibliyografyasında verilen eserler arasında örneğin yalnızca klasik eserlerden oluşması vb. bir mantıksal ilişkiye rastlayamadık. Nedenini tam anlayamamış olsak da bu durumun, alan çalışanlarının esere kaynaklık eden diğer çalışmalara ulaşmasını güçleştireceği kanaatindeyiz. Sonraki baskılarda bu bibliyografyanın tam olarak verilmesi, araştırmacıların kitaptan daha kolay ve daha fazla istifade etmelerine imkân sağlayacaktır.

Çeviri yapmak zaman isteyen, zahmetli bir iştir. Çeviri yaparken bazı kelimelerin birden fazla anlamı ile karşılaşılır, bunlardan birisi tercih edilir. Bu noktada yapılan bazı tercihler, kelimenin tam anlamını karşılamayabileceği gibi bir anlam karmaşasına sebebiyet verebilir. Bu anlam karmaşasına yol açmamak için en yakın anlama götüren tercihe yönelmek gerekir. Ayrıca çevirisi yapılan eserin belli alanlara dair özel kavram ve terimleri içermesi söz konusu ise bu alanların terimlerine dair fikir sahibi olmak da önemlidir. Bu

⁵ Muhammed Manazir Ahsan, *Social Life Under the Abbasids* (London: Longman, 1979), 297-308.

noktada bir çeviri çalışması olan incelediğimiz eserde çeviri noktasında bazı eksikliklerinin bulunduğunu ifade etmek isteriz. Örneğin birinci bölüm başlığının kaynakların araştırılması (survey of sources) olarak değil de kaynakların değerlendirilmesi olarak çevirisinin yapılması daha isabetli olabilirdi. Yine aynı bölümün alt başlıklarında; âdâb edebiyatı (adab literature), tarihi edebiyat (historical literature) gibi başlıkların çoğunda, orijinal metinde yer alan *literature* kelimesinin edebiyat olarak çevirisinin yapılması yerine, Türkçe kullanımı da mevcut olan literatür kelimesi veya kaynak kelimesinin tercih edilmesi daha isabetli görünmektedir. Yine aynı bölümde, siyasi edebiyat olarak çevrilen alt başlığın hatalı çevrildiği görülmektedir. Bu başlığın çevirisinin şiir literatürü/kaynakları (poetical literature) şeklinde olması gereklidir. Bu bölümdeki bir diğer başlık olan adliye edebiyatı (juristic literature) çevirisi de kanaatimizce fıkhi literatür/kaynaklar olarak tercüme edilmeliydi. Eser içerisinde bu örneklerin başka benzerleri de vardır ancak her birini burada zikretmek mümkün değildir. Son bir örnek daha verecek olursak, son bölümünün başlığının çevirisi bayramlar ve ziyafetler (festivals and festivities) olarak yapılmıştır (s. 311). Kanaatimiz odur ki ziyafetler yerine kutlamalar şeklinde bir tercih konu-içerik ahengi açısından daha uygun olacaktır. Burada sadece hatalı olduğunu düşündüğümüz birkaç örnek verdiğimiz çeviri ile ilgili hususları genel olarak değerlendirmek gerekirse; eserin çevirisi genel itibarıyla düzgün, anlaşılır ve akıcı bir dille sunulmuştur. Eksiklik ve kusurlara gelince; eserdeki çeviri hatalarının veya çevirideki muğlaklıkların çoğunun orijinal metne çok sıkı şekilde bağlı kalma çabası kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Sayı olarak çok az ve içerik açısından önemsiz de olsa bazı yerlerde aceleci bir çeviri yapıldığı, orijinal metnin yüzeysel anlaşılması izlenimi oluşmaktadır.

Sonuç olarak bu eserin, Abbasiler Dönemi, İslam kültür ve medeniyeti ve orta çağa ilgi duyan araştırmacılara kaynak teşkil edecek değerli bir eser olduğu kanaatindeyiz. Eser, Abbasiler Dönemi sosyal hayatı hakkında bir çerçeve çizmektedir. Konusu itibarıyla kitabın çevirisinin yapılarak, bu alanın araştırmacı ve okurlarına kazandırılması, hiç şüphesiz önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahsan, Muhammed Manazir. *Social Life Under the Abbasids*. London: Longman, 1979.
- Apak, Adem. *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi-IV (Abbasiler Dönemi)*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.
- Demircan, Adnan, “İslâm Tarihi Bilim Dalında Hazırlanan Lisansüstü Tezler, Konuları ve Tez Konusu Belirlenmesinde Karşılaşılan Bazı Sorunlar”. *İSTEM* 3/5 (2005): 9-77.
- Sarıçam, İbrahim - Erşahin, Seyfettin. *İslâm Medeniyeti Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 2012, 64.